

УДК 343.148:343.61

doi: <https://doi.org/10.33270/01211214.74>

Ілляшенко М. О. – аспірант кафедри криміналістики та судової медицини Національної академії внутрішніх справ, м. Київ
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-6997-9542>;

Саковський А. А. – доктор юридичних наук, доцент, директор навчально-наукового інституту № 2 Національної академії внутрішніх справ, м. Київ
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-0762-859X>

Залучення експерта захисником для проведення експертизи під час розслідування вбивств

Мета публікації – дослідити можливості й механізми залучення експерта захисником у кримінальному провадженні про вбивство; висвітлити можливості захисника щодо залучення експерта під час проведення обов'язкових експертиз у процесі розслідування вбивств; сформулювати рекомендації захиснику щодо надання експерту, якого залучено до проведення експертизи на підставі його клопотання, об'єктів і зразків для експертного дослідження. **Методологія.** У статті використано комплекс наукових методів, а саме: термінологічний, системно-структурний, формально-логічний, порівняльно-правовий. **Наукова новизна.** У кримінальному провадженні про вбивство сторона захисту може самостійно на підставі укладеного договору з експертом або експертною установою отримати висновок експерта й подати його органу досудового розслідування чи суду для обґрунтування своєї правової позиції. Водночас встановлено, що захисник не може ініціювати перед експертом або експертною установою проведення на договірних засадах судово-медичних і судово-психіатричних експертиз у зв'язку з правовими колізіями між нормами Кримінального процесуального кодексу України й положеннями підзаконних нормативно-правових актів, що регламентують порядок призначення цих видів судових експертиз. З метою отримання зразків для експертизи сформульовано рекомендацію захиснику залучати до цієї процесуальної дії спеціаліста або отримувати в нього консультації. **Висновки.** У кримінальному провадженні про вбивство можливості захисника залучити експерта до проведення експертизи стосуються призначення обов'язкових і необов'язкових експертиз. Для проведення обов'язкових експертиз, якими є судово-медичні й судово-психіатричні, захисник звертається з клопотанням про їх ініціювання до слідчого або прокурора, а в разі відмови – до слідчого судді, надавши відповідне клопотання. Неможливість захисника ініціювати перед експертом або експертною установою проведення на договірних засадах судово-медичних і судово-психіатричних експертиз порушує рівні можливості сторін кримінального провадження подавати суду докази й доводити перед судом їх переконливість. Для забезпечення можливості проведення експертиз у кримінальному провадженні про вбивство захисник, який їх ініціює, подає слідчому, прокурору або слідчому судді клопотання про необхідність отримання конкретних об'єктів і зразків або отримує (виребує) їх самостійно. Під час проведення отримання зразків для експертизи участь захисника, який ініціював експертизу за наявності відповідних зразків, є обов'язковою.

Ключові слова: захисник; експерт; залучення експерта; вбивство; судово-медична експертиза; судово-психіатрична експертиза.

Вступ

Життя і здоров'я людини Конституція України визнає найвищою соціальною цінністю. Очевидно, випадки протиправного позбавлення життя людини мають бути належно розслідувані задля встановлення винних осіб, призначення їм справедливих покарання, забезпечення відшкодування завданих збитків, зокрема й моральної шкоди рідним і близьким потерпілого.

Криміногенна ситуація в нашій державі продовжує залишатися складною. Вона «підживлюється» наявними проблемами у сфері економіки, політики, екології, енергетики, демографії. Ситуація ускладнюється веденням бойових дій на Сході України, перенасиченням нелегального обігу зброї, вибухових речовин і пристроїв, зокрема й кримінального походження. Це призводить до зростання рівня насильницької злочинності, збільшення кількості випадків

використання вбивств конкурентів, посадових осіб владних структур як засобу для досягнення надприбутків у зв'язку із веденням нелегальної або напівлегальної діяльності. Щороку істотно збільшується кількість злочинів проти особи. Тому постає потреба у швидкому та якісному дослідженні речових доказів й об'єктів на підставі сукупного застосування даних науки, криміналістики й експертних досліджень (Mosiiuk, & Karasova, 2021).

Потребує вдосконалення використання криміналістичних засобів і методів діяльності правоохоронних органів, широке застосування аналітичних інструментів у протидії насильницькій злочинності, усунення перешкод для справедливості судового розгляду кримінальних проваджень, зокрема щодо вбивств. Очевидно, що застосування судом правових норм і вчинення дій, що мають юридичне значення, має відбуватися з

огляду на обставини конкретної справи й забезпечення ефективного захисту прав, свобод і законних інтересів (Yanovska, 2019; Nicholas, 2021).

Зазначені чинники мають принципово важливе значення для вдосконалення діяльності адвокатів, які діють в інтересах захисту прав і свобод підозрюваних у вбивстві з метою повного, усебічного й неупередженого розгляду матеріалів кримінального провадження та прийняття в ньому обґрунтованих рішень. Безсумнівною допомогою в цій діяльності адвокату надають можливості використання спеціальних знань обізнаних осіб. Унаслідок залучення спеціалістів до процесуальних дій, проведення судових експертиз здобувають докази, що мають науково-технічне підґрунтя, вирізняються прозорістю процесу виявлення, дослідження, оцінки й використання у кримінальному провадженні.

Водночас питання використання захисниками спеціальних знань у формі проведення судових експертиз під час розслідування вбивств нині залишаються недостатньо вивченими. Науковці А. О. Антощук, В. С. Бондар, В. І. Бояров, В. Я. Горбачевський, В. П. Колмаков, Ю. Б. Комаринська, В. О. Коновалова, В. В. Семенов, О. П. Снігерьев, А. О. Шульга та інші досліджували методику розслідування вбивств; А. М. Бірюкова, Н. І. Клименко, І. В. Пиріг, М. Я. Сегай, Е. Б. Семакова-Єфремян, Ю. М. Черноус, В. Ю. Шепітько, М. Г. Щербаківський, В. В. Юсупов та інші – використання спеціальних знань під час розслідування злочинів; Т. В. Варфоломеева, І. В. Гора, І. І. Когутич, В. А. Колесник, К. В. Легких, В. О. Попелюшко, А. В. Сідельников та інші – використання спеціальних знань адвокатами (захисниками) під час здійснення правосуддя.

Отже, залучення експерта захисником для проведення експертизи під час розслідування вбивств не було предметом детального вивчення у вітчизняній юридичній науці.

Мета і завдання дослідження

Метою статті є висвітлення законодавчої регламентації можливості залучення експерта захисником у кримінальному провадженні, дослідження особливостей ініціювання адвокатом проведення судових експертиз під час розслідування вбивств. Для досягнення цієї мети автори поставили завдання: окреслити механізм ініціювання захисником залучення експерта у кримінальному провадженні; дослідити можливості захисника щодо залучення експерта під час проведення обов'язкових експертиз під час розслідування вбивств; висвітлити питання надання експерту, якого залучили до проведення експертизи на підставі клопотання захисника, об'єктів і зразків для експертного дослідження.

Виклад основного матеріалу

Згідно з ч. 1 ст. 47 КПК України, захисник, яким є адвокат відповідно до ч. 1 ст. 45 цього Кодексу, зобов'язаний використовувати засоби захисту (зокрема збирати докази з використанням спеціальних знань експертів, висновки яких є процесуальним джерелом доказів), передбачені цим Кодексом та іншими законами України, з метою забезпечення дотримання прав, свобод і законних інтересів підозрюваного, обвинуваченого та з'ясування обставин, які спростовують підозру чи обвинувачення, пом'якшують чи виключають кримінальну відповідальність підозрюваного, обвинуваченого.

Відповідно до ч. 1 ст. 20 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність», під час здійснення адвокатської діяльності адвокат має право одержувати письмові висновки фахівців, експертів з питань, що потребують спеціальних знань (п. 10) ("Zakon Ukrainy", 2012).

Стаття 7-1 Закону України «Про судову експертизу» визначає, що підставою проведення судової експертизи є відповідне судове рішення чи рішення органу досудового розслідування, або договір з експертом чи експертною установою – якщо експертизу проводять на замовлення інших осіб.

Отже, вітчизняна законодавча база забезпечує загальне право захисника (адвоката) ініціювати проведення судових експертиз у тому провадженні, де він представляє інтереси (здійснює захист) підзахисного.

Дослідники слушно акцентують на трьох можливих варіантах залучення експерта стороною захисту до кримінального провадження: шляхом направлення обґрунтованого клопотання про проведення експертизи слідчому чи прокурору, у разі їх відмови – звернення до слідчого судді, а також самостійного залучення експертів на договірних умовах для проведення експертизи, зокрема й обов'язкової (Shcherbakovskiy, & Shcherbakovskaia, 2013).

Проаналізуємо механізм проведення судової експертизи за ініціативою захисника в кримінальному провадженні, зокрема під час розслідування вбивств.

Відповідно до ч. 1 ст. 242 КПК України, експертизу проводять експертна установа, експерт або експерти, яких залучають сторони кримінального провадження або слідчий суддя за клопотанням сторони захисту у випадках і порядку, передбачених ст. 244 КПК, якщо для з'ясування обставин, що мають значення для кримінального провадження, необхідні спеціальні знання.

Стаття 93 КПК України надає можливість захиснику звернутися з клопотанням до слідчого з метою ініціювання призначення ним певної

експертизи з постановкою запитань, визначених захисником у відповідному клопотанні. Адже відповідно до ч. 3 цієї статті сторона захисту здійснює збирання доказів, зокрема шляхом отримання висновків експертів, ініціювання проведення слідчих (розшукових) дій, негласних слідчих (розшукових) дій та інших процесуальних дій, а також шляхом здійснення інших дій, які здатні забезпечити подання суду належних і допустимих доказів. Отже, серед перелічених у ст. 93 КПК України шляхів збирання доказів сторонами кримінального провадження є такі, що потребують використання спеціальних знань, а саме: витребування та отримання висновків експертів і проведення за участю спеціаліста інших процесуальних дій. Причому висновок експерта є самостійним джерелом доказів (Mazur, 2021).

Клопотання захисника про призначення судової експертизи слідчий, прокурор зобов'язані розглянути в строк не більше ніж три дні з моменту подання та задовольнити їх за наявності відповідних підстав. Про результати розгляду клопотання повідомляється захисник. Про повну або часткову відмову в задоволенні клопотання виносять вмотивовану постанову, копію якої вручають адвокату, який заявив відповідне клопотання (ст. 220 КПК України).

Наприклад, під час розслідування вбивства, вчиненого групою осіб, захисник одного з підозрюваних подав слідчому Шевченківського управління поліції ГУНП у м. Києві клопотання про ініціювання проведення слідчої дії, а саме призначення молекулярно-генетичної експертизи. У клопотанні було зазначено, що в розпорядженні органу досудового розслідування знаходяться всі необхідні для проведення цієї експертизи вихідні дані – матеріали кримінального провадження, речові докази (ювелірні вироби), зразки букального епітелію (підозрюваного О.), тому, згідно з ч. 2 ст. 93 КПК України, ініціювали залучення експерта (або експертної установи) до відповідної експертизи. Слідчий у своїй постанові відмовив захиснику в залученні відповідного експерта (експертної установи) для проведення молекулярно-генетичної експертизи. Надалі захисник ініціював відповідне клопотання до слідчого судді ("Kryminalne provadzhennia", 2018, No. 761/39159/19).

На підставі практики кримінального судочинства доходимо висновку, що в більшості випадків слідчі відмовляють захисникам у призначенні експертиз, натомість такі питання можуть позитивно вирішувати слідчі судді на стадії досудового розслідування або суд під час судового розгляду провадження про вбивство.

Відповідно до п. 1 ч. 1 ст. 244 КПК України, сторона захисту має право звернутися до слідчого судді з клопотанням про проведення

експертизи в разі, якщо для вирішення питань, що мають істотне значення для кримінального провадження, необхідне залучення експерта, проте сторона обвинувачення не залучила його або для вирішення залученим стороною обвинувачення експертом поставлених запитань, що не дають змоги дати повний та належний висновок з питань, для з'ясування яких необхідне проведення експертизи, або є достатні підстави вважати, що залучений стороною обвинувачення експерт унаслідок відсутності в нього необхідних знань, упередженості чи з інших причин надасть або надав неповний чи неправильний висновок.

У клопотанні захисника про проведення експертизи зазначають: 1) стислий виклад обставин кримінального правопорушення, у зв'язку з яким подають клопотання; 2) правову кваліфікацію кримінального правопорушення із зазначенням статті (частини статті) закону України про кримінальну відповідальність; 3) виклад обставин, якими обґрунтовують доводи клопотання; 4) експерта, якого необхідно залучити, або експертну установу, якій необхідно доручити проведення експертизи; 5) вид експертного дослідження, що необхідно провести, і перелік запитань, які необхідно поставити перед експертом. До клопотання також додають: копії матеріалів, якими обґрунтовують доводи клопотання; копії документів, що підтверджують неможливість самостійного залучення експерта стороною захисту.

Клопотання розглядають не пізніше ніж протягом п'яти днів із дня його надходження до суду слідчим суддею місцевого суду, у межах територіальної юрисдикції якого здійснюють досудове розслідування.

Особу, яка подала клопотання, повідомляють про місце та час його розгляду, проте її неприбуття не перешкоджає розгляду клопотання, крім випадків, коли участь такої особи визнана слідчим суддею обов'язковою.

Слідчий суддя за результатами розгляду клопотання має право своєю ухвалою доручити проведення експертизи експертній установі, експерту або експертам, якщо особа, яка звернулася з клопотанням, доведе наявність підстав, зазначених нами вище.

Висновок експерта, залученого слідчим суддею, надають особі, за клопотанням якої він залучений (ст. 244 КПК України) ("Kryminalnyi protsesualnyi kodek", 2012).

У ст. 243 КПК України передбачено, що сторона захисту має право самостійно залучати експертів на договірних умовах для проведення експертизи, зокрема обов'язкової. Таку можливість передбачено і п. 10 ч. 1 ст. 20 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність», згідно з якою під час здійснення адвокатської діяльності адвокат має право вчиняти будь-які дії, не

заборонені законом, правилами адвокатської етики та договором про надання правової допомоги, необхідні для належного виконання договору про надання правової допомоги, зокрема одержувати письмові висновки фахівців, експертів з питань, які потребують спеціальних знань ("Zakon Ukrainy", 2012).

Наприклад, відповідні випадки можуть відбутися за необхідності розслідування вбивств із розчленуванням трупа, коли на трупі або його частинах виявляють частки ґрунту, насіння чи рослин. Тоді можуть бути призначені ґрунтознавча та біологічна експертизи. Такі речові докази відіграють важливу роль у розслідуванні злочинів і встановленні особи злочинця. Під час підготовки матеріалів для експертного дослідження необхідно їх представляти на матеріалах-носіях, в упаковці, що забезпечує безпеку під час транспортування. Необхідно зазначити, що з мікрочастинок ґрунтово-рослинного походження можна визначити місце вчинення злочину. Перелік об'єктів, які можуть бути предметом біологічної експертизи, є достатньо різноманітним. До них належать частки рослин, кормів для тварин, шерсть тварин, пір'я і пух птахів, комарі, луска риб тощо. Найважливішими для таких досліджень стає можливість встановити давність поховання трупа й час знаходження певних об'єктів на місці злочину (Konovalova, 2006).

У контексті залучення експерта стороною захисту на підставі договору слід зауважити, що поняття «договірні умови» не визначене кримінальним процесуальним законодавством і передбачає використання норм цивільного законодавства стосовно договірних зобов'язань. Зокрема, якщо захисник ініціює проведення судової експертизи підрозділами Експертної служби МВС України, оплата наданих підприємствами МВС послуг здійснюється шляхом перерахування замовником коштів через банки, відділення поштового зв'язку або програмно-технічні комплекси самообслуговування або через електронний платіжний засіб у безготівковій формі. Підтвердженням оплати послуг є платіжний документ (платіжне доручення, квитанція) з відміткою банку, відділення поштового зв'язку або коду проведеної операції ("Postanova Kabinetu Ministriv", 2011).

Водночас поза увагою залишається питання щодо укладення договору та чи можна вважати «договірними умовами» письмову заяву фізичної або юридичної особи, платіжний документ тощо. Зрозуміло, що заява фізичної чи юридичної особи є акцептом публічної оферти, визначеної в такій постанові як перелік платних послуг. Водночас є певні проблеми стосовно дотримання форми договору. Отже, поняття «договірні умови» слід тлумачити як погоджені сторонами умови, що є істотними (вид експертизи, її складність, вартість), а також зміст яких

зафіксовано в певних документах, якими сторони обмінялися під час надання послуги (Tsyhaniuk, Kravchuk, & Krushynskyi, 2014).

Залучаючи експерта на договірних умовах, сторона захисту має оплатити його роботу. Це передбачено у ч. 4 ст. 15 Закону України «Про судову експертизу», згідно з якою проведення судових експертиз, обстежень і досліджень у кримінальному провадженні державними спеціалізованими установами, судово-медичними та судово-психіатричними установами на замовлення підозрюваного, обвинуваченого, засудженого, виправданого, їх захисників, законного представника, потерпілого, його представника здійснюється за рахунок замовника ("Zakon Ukrainy", 1994).

Проте, якщо підозрюваний чи його захисник самостійно не здатні залучити експерта, зокрема й через фінансову неспроможність, допомогти їм у цьому може слідчий суддя за відповідним клопотанням. Водночас сторона захисту повинна довести (а також подати потрібні докази), що вона не може залучити експерта самостійно через відсутність коштів чи з інших об'єктивних причин і мотивувати необхідність його залучення (ч. 6 ст. 244 КПК України).

Невизначеним залишається і питання щодо попередження експерта про кримінальну відповідальність за завідомо неправдивий висновок і за відмову без поважних причин від виконання покладених на них обов'язків. Якщо сторона обвинувачення наділена всіма правами стосовно попередження експерта про таку кримінальну відповідальність, то сторона захисту відповідними повноваженнями не наділена.

Натомість за позитивним вирішенням слідчим суддею клопотання захисника про залучення експерта для проведення експертизи слідчий суддя виносить ухвалу, у якій зазначає про попередження експертів про кримінальну відповідальність за ст. 384, 385 КК України.

Під час розслідування вбивств можуть бути призначені найрізноманітніші експертизи. Серед них найчастіше проводять судово-медичну, судово-психіатричну, генотипоскопічну (молекулярно-генетичну), балістичну, судово-хімічну. Відповідно до характеру злочину (повищення, отруєння, дорожньо-транспортна пригода, виробнича травма, що призвела до смерті) перед експертом ставлять комплекс питань, серед яких головні – причина смерті, чи вона є насильницькою, яким способом і за яких обставин вчинено вбивство (Konovalova, 2006).

У кримінальних провадженнях про вбивства, згідно з ч. 2 ст. 242 КПК України, обов'язковими є експертизи щодо:

- встановлення причин смерті (п. 1);
- встановлення тяжкості та характеру тілесних ушкоджень (п. 2);

– визначення психічного стану підозрюваного за наявності відомостей, які викликають сумнів щодо його осудності, обмеженої осудності (п. 3) ("Kryminalnyi protsesualnyi kodeks", 2012).

Для вирішення цих питань призначають судово-медичні й судово-психіатричні експертизи. Про необхідність залучення захисником судово-медичного експерта для дослідження ступеня тяжкості ушкоджень зазначають О. П. Бабкіна й В. В. Зосіменко, зокрема для вирішення питань наявності/відсутності, механізму й давності виникнення, ступеня тяжкості ушкоджень, належного/неналежного надання медичної допомоги особам, які перебувають у місцях несвободи, для надання правової допомоги необхідним є призначення судово-медичних експертиз (Babkina, & Zosimenko, 2021). Позитивним у цьому аспекті є іноземний досвід створення стандартизованого контрольного списку фізичного здоров'я в установах судової експертизи (Xuegeba, Apar, & Borgb, 2020).

У документах про призначення судово-медичних експертиз зазначають типові запитання: яка причина смерті; який час настання смерті; чи є на трупі тілесні ушкодження; якщо так, то який їх характер, локалізація, кількість, механізм утворення, час настання та ступінь тяжкості; чи є в крові особи алкоголь або наркотичні речовини тощо.

Водночас методи, якими послуговуються судово-медичні експерти під час визначення давності настання смерті, не завжди можуть задовольнити потреби слідчих органів через доволі значний проміжок часу між смертю та результатом експертизи. Поміж сучасних методів, що наразі розробляють фахівці, слід виокремити методи з використанням лазерної поляриметрії, які забезпечують доволі точні результати (Lei, Wana, Yan, Xiang, & Songb Zheng, Dong, Chena, 2020).

Аналіз слідчої та судової практики засвідчує ефективність молекулярно-генетичних експертиз у кримінальних провадженнях про вбивства щодо визначення певних часових характеристик. Безумовно, дослідження біологічних слідів людини потрібно здійснювати за різними напрямками для здобуття об'єктивної інформації не тільки про джерело їх походження (конкретну людину), а й про відповідність часу утворення біологічних слідів часу вчинення злочину (Vuima, 2020).

Об'єктом молекулярно-генетичного дослідження може бути ДНК, отримана з крові, сперми, букального та іншого епітелію, волосся (за наявності в ньому волосяної цибулини з піхвовими оболонками), а також з фрагментів органів і тканин організму людини (Kotliarenko, Kofanov, Kofanova, & Zherebak, 2021; Möller, 2014).

Предметом судово-психіатричної експертизи під час розслідування вбивств є дослідження психіки підозрюваного, обвинуваченого з метою встановлення можливих відхилень від норми.

Судово-психіатричну експертизу призначають у випадках, коли виникають сумніви у психічній повноцінності підозрюваних у вбивстві. Проведення такої експертизи здебільшого запобігає намаганням підозрюваних, посиляючись на власну психічну неповноцінність, уникнути можливого покарання, а також з метою затягування строків розслідування та приховування важливих для провадження обставин. В окремих випадках поведінка підозрюваного в процесі розслідування, як і його поведінка під час вчинення злочину, може викликати сумнів в адекватності, передусім тоді, коли під час вчинення злочину спостерігалися ознаки патологічного афекту чи інших виявів, викликає сумніви щодо психічної повноцінності особи (Konovalova, 2006).

Наприклад, розглянувши у відкритому судовому засіданні в м. Краматорську клопотання захисника, суддя Покровського районного суду Дніпропетровської області, згідно зі ст. 332 КПК України, призначив стаціонарну судову психіатричну експертизу для визначення психічного стану обвинуваченого, а її проведення доручити відділу судово-психіатричних експертиз комунального закладу «Дніпропетровська обласна клінічна психіатрична лікарня». Обвинуваченого, який страждав органічним шизофреноподібним розладом і параноїдальним синдромом, направили для проведення стаціонарної експертизи строком на один місяць. На вирішення експертизи поставили такі питання: «Якими психічними захворюваннями страждає ОСОБА_2?», «Чи міг усвідомлювати ОСОБА_2 в силу свого психічного захворювання свої дії та керувати ними в момент вчинення кримінального правопорушення?» ("Kryminalne provadzhennia", 2015, No. 189/1672/15-k). Ці питання є типовими для судово-психіатричних експертиз під час розслідування вбивств.

У сторони захисту є право на звернення під час досудового розслідування з відповідним клопотанням до слідчого судді, зокрема й з клопотанням про залучення експерта і призначення експертизи для тих випадків, коли таке проведення експертизи є обов'язковим, але слідчий експертизу не призначив. Рішення слідчого судді про відмову захиснику залучити експерта або часткове задоволення його клопотання може бути оскаржено в апеляційному порядку. Свою незгоду з рішенням суду, зазначає В. С. Мардоян, захисник повинен мотивувати, обґрунтувати доводи, подати докази на підтвердження позиції захисту, вказавши їх у скарзі, інакше позитивного результату не буде досягнуто, а роботу захисника можна буде оцінити як неефективну (Mardoian, 2017).

Верховний Суд 3 вересня 2020 року колегією суддів Другої судової палати Касаційного кримінального суду у справі № 752/1498/14 задовольнив касаційну скаргу захисника, оскільки суд не забезпечив стороні захисту можливості обстоювати свою позицію під час апеляційного провадження. Верховний Суд зазначив: як убачається з матеріалів кримінального провадження, захисник під час розгляду в суді першої інстанції відповідно до вимог ст. 93, 242, 243 КПК України надав висновок експертизи, яка була проведена за клопотанням останнього. Водночас місцевий суд не взяв це до уваги, оскільки дійшов висновку, що захисник, на порушення вимог ст. 242 КПК, не звертався до суду з відповідним клопотанням, а сама експертиза проводилася не за дорученням суду. Однак колегія суддів Верховного Суду визначила, що такий висновок місцевого суду не відповідає вимогам процесуального закону, оскільки, з огляду на положення ст. 5 КПК, на момент звернення сторони захисту до експерта ч. 1 ст. 242 КПК надавала можливість стороні захисту звертатися за проведенням експертизи в кримінальному провадженні, тоді як у новій редакції, яка діяла на момент судового розгляду, ця стаття передбачала, що експертизу проводять експертна установа, експерт або експерти, за дорученням слідчого судді чи суду, наданим за клопотанням сторони кримінального провадження (у редакції Закону України від 3 жовтня 2017 року № 2147-VIII «Про внесення змін до Господарського процесуального кодексу України, Цивільного процесуального кодексу України, Кодексу адміністративного судочинства України та інших законодавчих актів»). Суд апеляційної інстанції не зважив на викладене та не забезпечив стороні захисту можливості обстоювати свою позицію під час апеляційного провадження. Отже, Верховний Суд скасував ухвалу апеляційного суду та призначив новий розгляд у суді апеляційної інстанції (Lazebnyi, 2020).

Відповідно до ч. 7 ст. 244 КПК України, до ухвали слідчого судді про доручення проведення експертизи включають запитання, поставлені перед експертом особою, яка звернулася з відповідним клопотанням. Слідчий суддя має право не включити до ухвали запитання, поставлені особою, яка звернулася з відповідним клопотанням, якщо відповіді на них не стосуються кримінального провадження або не мають значення для судового розгляду, обґрунтувавши таке рішення в ухвалі. Задовольняючи клопотання про залучення експерта, слідчий суддя в разі необхідності має право за клопотанням особи, яка звернулася з клопотанням про залучення експерта, вирішити питання про отримання зразків для експертизи відповідно до ст. 245 КПК України.

Наприклад, слідчий суддя Індустріального районного суду м. Дніпра, заслухавши учасників судового розгляду, вивчивши матеріали клопотання захисника про залучення експерта, а також матеріали, долучені прокурором у судовому засіданні, дійшов висновку, що клопотання захисника підлягає частковому задоволенню. У відповідній ухвалі було зазначено обмежене коло запитань, порівняно з тими, які захисник виклав у своєму клопотанні про залучення експерта ("Kryminalne provadzhennia", 2018, No. 202/5613/19).

Водночас на практиці постають окремі проблеми призначення судово-медичних і судово-психіатричних експертиз стороною захисту в кримінальних провадженнях про вбивства.

Пункт 2.1 Інструкції про проведення судово-медичної експертизи передбачає, що судово-медичну експертизу проводять згідно з постановою особи, що проводить дізнання, слідчого, прокурора, судді, а також за ухвалою суду ("Nakaz Ministerstva okhorony zdorovia", 1995). Тобто в Інструкції не передбачено проведення експертизи за клопотанням захисника або на договірних умовах.

Не визначає таку можливість і Закон України «Основи законодавства України про охорону здоров'я», у ст. 71 якого регламентовано, що проведення судово-медичної та судово-психіатричної експертиз призначає особа, яка проводить дізнання, слідчий, прокурор або суд у порядку, встановленому законодавством, для вирішення питань, що потребують спеціальних знань у сфері судової медицини або судової психіатрії ("Zakon Ukrainy", 1992).

Тобто ці норми підзаконних нормативно-правових актів суперечать змісту ч. 2 ст. 243 КПК України про залучення експерта на договірних умовах, зокрема для проведення обов'язкової експертизи, якою може бути судово-медична або судово-психіатрична експертиза, і не дозволяють реалізувати право на захист шляхом використання спеціальних знань експертів – судових медиків і психіатрів.

Водночас право кожної сторони кримінального провадження надавати суду висновок експерта, який ґрунтується на його наукових, технічних або інших спеціальних знаннях, передбачене в ч. 2 ст. 101 КПК України. А змагальність сторін і свобода в поданні ними суду своїх доказів та доведенні перед судом їх переконливості визначені в ст. 22 КПК України.

Сторона захисту не має права на проведення слідчих (розшукових) дій, але адвокат-захисник має право заявити клопотання слідчому про проведення відповідних слідчих (розшукових) дій, метою яких буде отримання та надання в розпорядження сторони захисту порівняльних зразків. У випадку відмови з боку сторони обвинувачення, захисник може звернутися

з обґрунтованим клопотанням із цього приводу до слідчого судді (Sidielnikov, 2018).

На відміну від основних об'єктів експертизи, зразки для порівняльного дослідження не пов'язані з подією, яку розслідують, і не є речовими доказами. Під час їх отримання слідчий, прокурор має забезпечити участь захисника особи.

У кримінальному провадженні за ч. 1 ст. 115 КК України колегія суддів Судової палати з розгляду кримінальних справ Дніпровського апеляційного суду, розглядаючи апеляційну скаргу захисника, встановила, що в Особа_2 були відібрані біологічні зразки для експертних досліджень, а саме в приміщенні службового кабінету відділу поліції в період часу з 10.00 до 10.20 відібрано піднігтьові зрізи та змиви з долонь рук. З огляду на наявність у підозрюваного захисника, він мав бути залучений до проведення відбору біологічних зразків і мав право бути присутнім під час цієї процесуальної дії ("Kryminalne provadzhennia", 2019, No. 185/2636/17).

Відомо, що порівняльним матеріалом для судової експертизи можуть бути вільні, умовно-вільні, експериментальні зразки. Зокрема, під час призначення трасологічних експертиз у процесі розслідування вбивств, якщо були виявлені мотузки, зв'язані непростими вузлами, для експертного дослідження необхідно подавати експериментальні зразки вузлів, виконані підозрюваним, а на вирішення експерта поставити питання, до якого виду належать вузли і чи вони не є характерними для певної професії. Специфіка зв'язування вузлів нерідко засвідчує наявність професійних навичок, вона може стати джерелом висунування версій про особу злочинця (Konovalova, 2006).

Слушною видається думка А. В. Сідельнікова, що іноді не виправдано спрощено й навіть безвідповідально адвокати й слідчі ставляться до збирання порівняльних зразків для проведення експертизи. Часто не звертаються з цією метою до спеціаліста, який міг би надати необхідну допомогу (Sidielnikov, 2019).

У травні 2019 року в кримінальному провадженні слідчий суддя Краматорського міського суду Донецької області задовольнив клопотання захисника щодо призначення дактилоскопічної експертизи, доручивши її проведення експертам Харківського НДІ судових експертиз ім. Засл. проф. М. С. Бокаріуса. В ухвалі було зазначено зобов'язання старшого слідчого СУ ГУНП в Донецькій області із залученням спеціаліста відібрати зразки відбитків пальців рук ОСОБА_1 ("Kryminalne provadzhennia", 2019, No. 1-ks/234/3375/19).

У процесі підготовки до призначення експертизи захиснику доцільно залучати спеціалістів або отримати консультації в них щодо можливості експертизи та меж її дослідження.

Трапляються випадки, коли для проведення експертизи отримання порівняльних зразків стороною захисту не спричиняє складнощів.

Наприклад, з метою ідентифікації невідомого трупа за фотографіями може бути проведено портретно-криміналістичну експертизу. Її призначають у випадках, коли іншим шляхом встановити особу загиблого неможливо. Таке дослідження проводять лише за наявності фотографії потерпілого (прижиттєвого зображення особи). Під час призначення цього виду експертизи до матеріалів, що надають для дослідження, пред'являють певні вимоги, що гарантують правильність і достовірність висновків експерта. Зокрема, для дослідження необхідні такі об'єкти: фото, череп, рентгенограма (Konovalova, 2006). Ці матеріали захисник може отримати самостійно або за допомогою їх витребування з медичних закладів.

Наукова новизна

У кримінальному провадженні про вбивство сторона захисту може самостійно на підставі укладеного договору з експертом або експертною установою отримати висновок експерта й подати його органу досудового розслідування чи суду для обґрунтування своєї правової позиції. Водночас встановлено, що захисник не може ініціювати перед експертом або експертною установою проведення на договірних засадах судово-медичних і судово-психіатричних експертиз у зв'язку з правовими колізіями між нормами КПК України й положеннями підзаконних нормативно-правових актів, що регламентують порядок призначення цих видів судових експертиз. Для отримання зразків для експертизи сформовано рекомендацію захиснику залучати до цієї процесуальної дії спеціаліста або отримувати в нього консультації.

Висновки

У кримінальному провадженні про вбивство можливості захисника залучити експерта до проведення експертизи стосуються призначення обов'язкових і необов'язкових експертиз. Для проведення обов'язкових експертиз, якими є судово-медичні й судово-психіатричні, захисник звертається з клопотанням про ініціювання цієї слідчої (розшукової) дії до слідчого або прокурора під час досудового розслідування, а в разі їх відмови – до слідчого судді, надавши відповідне клопотання та зазначивши в ньому про відмову слідчого, прокурора та мотиви їхньої відмови. Висновок експерта, залученого слідчим суддею за клопотанням сторони захисту, надає можливість отримати повноцінний доказ, який не потребує жодної додаткової легалізації.

Сторона захисту може самостійно (без звернення до слідчого, прокурора, слідчого судді) отримати висновок експерта з питань, що потребують спеціальних знань, і потім подати його органу досудового розслідування чи суду для обґрунтування своєї правової позиції.

Наразі захисник не може ініціювати перед експертом або експертною установою проведення на договірних засадах судово-медичних і судово-психіатричних експертиз у зв'язку з правовими колізіями між положеннями КПК України й нормами підзаконних нормативно-правових актів, що регламентують порядок призначення відповідних видів судових експертиз. Водночас це порушує рівні можливості сторін кримінального провадження

подавати суду докази й доводити перед судом їх переконливість.

Для забезпечення можливості проведення експертиз у кримінальному провадженні про вбивство захисник, який ініціює цю слідчу (розшукову) дію, має надати об'єкти й відповідні зразки або отримує (вitreбує) їх самостійно. Для цього він подає слідчому, прокурору або слідчому судді клопотання про необхідність отримання конкретних зразків. Для отримання зразків для експертизи доцільним є залучення спеціаліста або консультації з ним. Під час проведення відповідної процесуальної дії участь захисника, який ініціював експертизу за наявності відповідних зразків, є обов'язковою.

REFERENCES

- Babkina, O.P., & Zosimenko, V.V. (2021). Ekspertna otsinka ushkodzen ta nadannia medychnoi dopomohy utrymanym v umovakh izoliatora tymchasovoho trymannia [Expert assessment of injuries and provision of medical care to detainees in temporary detention facilities]. *Kryminalistyka i sudova ekspertyza*, 66, 1012-1021. doi: <https://doi.org/10.33994/kndise.2021.66.93> [in Ukrainian].
- Konovalova, V.E. (2006). *Ubiystvo: iskusstvo rassledovaniia* [Murder: The Art of Investigation]. Kharkov: Vapniarchuk N.N. [in Russian].
- Kotliarenko, L.T., Kofanov, A.V., Kofanova, O.S., & Zherebak, V.S. (2021). Liudyna yak nosii identyfikuiuchoi biolohichnoi informatsii [Man as a carrier of identifying biological information]. *Kryminalistyka i sudova ekspertyza, Forensics and forensic science*, 66, 1022-1033. doi: <https://doi.org/10.33994/kndise.2021.66.94> [in Ukrainian].
- Kryminalne provadzhennia No. 185/2636/17 za 2019 rik v arkhivi Dniprovskoho apeliatsiinoho sudu* [Criminal proceedings No. 185/2636/17 for 2019 in the archives of the Dniprovsky district court of Dnipropetrovsk region] [in Ukrainian].
- Kryminalne provadzhennia No. 189/1672/15-k za 2015 rik v arkhivi Pokrovskoho raionnoho sudu Dnipropetrovskoi oblasti* [Criminal proceedings No. 189/1672/15-k for 2015 in the archives of the Pokrovsky district court of Dnipropetrovsk region] [in Ukrainian].
- Kryminalne provadzhennia No. 1-ks/234/3375/19 za 2019 rik v arkhivi Kramatorskoho miskoho sudu Donetskoi oblasti* [Criminal proceedings No. 1-ks/234/3375/19 for 2019 in the archives of the Kramatorsk City Court of Donetsk region] [in Ukrainian].
- Kryminalne provadzhennia No. 202/5613/19 za 2019 rik v arkhivi Industrialnoho raionnoho sudu m. Dnipra* [Criminal proceedings No. 202/5613/19 for 2019 in the archives of the Industrial District Court of Dnipro]. (n.d.). [in Ukrainian].
- Kryminalne provadzhennia No. 761/39159/19 za 2018 rik v arkhivi Kyivskoho apeliatsiinoho sudu* [Criminal proceedings No. 761/39159/19 for 2018 in the archives of the Kyiv Court of Appeal]. (n.d.). [in Ukrainian].
- Kryminalnyi protsesualnyi kodeks Ukrainy: vid 13 kvit. 2012 r. No. 4651-VI [Criminal Procedural Code of Ukraine from April 13, 2012, № 4651-VI]. (n.d.). [zakon.rada.gov.ua](http://zakon0.rada.gov.ua). Retrieved from <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/4651-17> [in Ukrainian].
- Lazebnyi, L. (2020). Vysnovok ekspertyzy, provedenoї za klopotanniam storony zakhystu, a ne za doruchenniam sudu, ye dopustymym dokazom, yakshcho zakonom peredbacheno taku mozhlyvist [The conclusion of the examination, conducted at the request of the defense, and not on behalf of the court, is admissible evidence, if the law provides for such a possibility]. (n.d.). lexinform.com.ua. Retrieved from <https://lexinform.com.ua/sudova-praktyka/vysnovok-ekspertyzy-provedenoi-za-klopotanniam-storony-zahystu-a-ne-za-doruchenniam-sudu-ye-dopustymym-dokazom-yakshcho-zakonom-peredbacheno-taku-mozhlyvist/> [in Ukrainian].
- Lei, Wana, Yan, Xiang, Songb Zheng, Dong, Lia, Ning, Guo, Liua, Ya Hui, Wang, Mao Wen, Wang, Dong, Hua, Zoua Ping, Huang, & Yi Jiu, Chena (2020). The approach of virtual autopsy (VIRTopsy) by postmortem multi-slice computed tomography (PMCT) in China for forensic pathology. *Forensic Imaging*, 20. doi: <https://doi.org/10.1016/j.fri.2020.200361>.
- Mardoian, V.S. (2017). *Advokat-zashchitnik kak subekt dokazyvaniia v sude apeliatsionnoy instantsii* [Advocate-defender as a subject of proof in a court of appeal]. Retrieved from http://teoriapractica.ru/rus/files/arhiv_zhurnal/2017/6/law/mardoyan.pdf. doi: <https://doi.org/10.24158/tipor.2017.6.26> [in Russian].
- Mazur, O.S. (2021). Vykorystannia spetsialnykh znan v kryminalnomu protsesi v konteksti praktyky Yevropeiskoho sudu z prav liudyny [Use of special knowledge in criminal proceedings in the context of the case law of the European Court of Human Rights]. *Kryminalistyka i sudova ekspertyza, Forensics and forensic science*, 66, 324-332. doi: <https://doi.org/10.33994/kndise.2021.66.31> [in Ukrainian].

- Möller, G. (2014). Immunology in Scandinavia. *Current Opinion in Immunology*, 291(1-2). doi: [https://doi.org/10.1016/S0952-7915\(00\)00231-4](https://doi.org/10.1016/S0952-7915(00)00231-4).
- Mosiuk, K.V., & Karasova, O.A. (2021). Osoblyvosti vyznachennia naiavnosti krovi v zastarylykh pliamakh metodom tonkosharvoi vertykalnoi khromatohrafii [Features of determining the presence of blood in obsolete spots by thin-layer vertical chromatography]. *Teoriia ta praktyka sudovoi ekspertyzy i kryminalistyky, Theory and practice of forensic science and criminology*, 23, 400-409. doi: <https://doi.org/10.32353/khrife.1.2021.31> [in Ukrainian].
- Nakaz Ministerstva okhorony zdorovia Ukrainy "Instruktsii pro provedennia sudovo-medychnoi ekspertyzy": vid 17 sich. 1995 r. No. 6 [Order of the Ministry of Health of Ukraine "Instructions for forensic examination" from January 17, 1995, No. 6]. (n.d.). *zakon.rada.gov.ua*. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0254-95#Text> [in Ukrainian].
- Nicholas, D.L. (2021). To Be a Good Lawyer, One Has to Be a Healthy Lawyer. *Georgetown Journal of Legal Ethics*, 34(1). doi: <http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.3588952>.
- Olkhovskiy, V.O., Hryhorian, E.K., & Myroshnychenko, M.S. (2020). Pidkhody do vyznachennia davnosti nastannia smerti [Approaches to determining the age of death]. *Teoriia ta praktyka sudovoi ekspertyzy i kryminalistyky, Theory and practice of forensic science and criminology*, 22, 272-279. doi: <https://doi.org/10.32353/khrife.2.2020.21> [in Ukrainian].
- Postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy "Deiaki pytannia nadannia pidrozdilamy Ministerstva vnutrishnikh sprav, Natsionalnoi politsii ta Derzhavnoi mihratsiinoi sluzhby platnykh posluh": vid 26 zhovt. 2011 r. No. 1098 [Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine "Some issues of paid services provided by the units of the Ministry of Internal Affairs, the National Police and the State Migration Service" from October 26, 2011, No. 1098]. (n.d.). *zakon.rada.gov.ua*. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1098-2011-%D0%BF#Text> [in Ukrainian].
- Shcherbakovskiy, M.G., & Shcherbakovskaia, L.P. (2013). Sostizatelnye nachala privilecheniia eksperta v ugovnom sudoproizvodstve Ukrainy [Adversarial principles of attracting an expert in criminal proceedings in Ukraine]. *Uchenye zapiski Tavricheskogo natsionalnogo universiteta im. V.I. Vernadskogo, Scientific notes of the Tavrichesky National University named after V.I. Vernadsky*, 26(65), 1, 326-331 [in Russian].
- Sidielnikov, A.V. (2018). Mozhlyvosti zbyrannia advokatom-zakhysnykom zrazkiv dlia provedennia ekspertyzy [Opportunities for the defense attorney to collect samples for examination]. *Prava liudyny ta problemy orhanizatsii i funktsionuvannia publichnoi administratsii v umovakh stanovlennia hromadskoho suspilstva v Ukraini, Human rights and problems of organization and functioning of public administration in the conditions of formation of civil society in Ukraine: Proceedings of the Scientific and Practical Conference* (pp. 116-118). Zaporizhzhia: Istyna [in Ukrainian].
- Sidielnikov, A.V. (2019). Spetsialni znannia v diialnosti advokata-zakhysnyka [Special knowledge in the activities of a defense attorney]. *Candidate's thesis*. Kyiv [in Ukrainian].
- Tsyhaniuk, Yu.V., Kravchuk, O.V., & Krushynskiy, S.A. (2014). Protseusualnyi poriadok zaluchennia eksperta storonoiu zakhystu u kryminalnomu provadzhenni [Procedural procedure for involving an expert by the defense party in criminal proceedings]. *Kryminalistychnyj visnyk, Forensic Bulletin*, 2(22), 28-36 [in Ukrainian].
- Vuima, A.H. (2020). Osoblyvosti pidhotovky do pryznachennia molekuliarno-henetychnykh ekspertyz u kryminalnykh provadzhenniakh, rozpochatykh u zviazku zi vchynenniam ubyvstv [Features of preparation for the appointment of molecular genetic examinations in criminal proceedings initiated in connection with the commission of murders]. *Teoriia ta praktyka sudovoi ekspertyzy i kryminalistyky, Theory and practice of forensic science and criminology*, 21, 79-91. doi: https://doi.org/10.32353/khrife.1.2020_05 [in Ukrainian].
- Xuereba, G., & Apapa, K., & Borgb, J. (2020). The implementation of a physical health checklist in a psychiatric forensic unit. *The European Journal of Psychiatry*, 34(1), 47-50. doi: <https://doi.org/10.1016/j.ejpsy.2019.12.002>.
- Yanovska, O. (2019). Pidtverdzhenia povnovazhen advokata: prezumptsiia dobrosovisnosti [Confirmation of the powers of a lawyer: the presumption of good faith]. *Pravo Ukrainy, Law of Ukraine*, 12, 204-220. doi: <https://doi.org/10.33498/louu-2019-12-204> [in Ukrainian].
- Zakon Ukrainy "Osnovy zakonodavstva Ukrainy pro okhoronu zdorovia": vid 19 lystop. 1992 r. No. 2801-XII [Law of Ukraine "Fundamentals of the legislation of Ukraine on health care" from November 19, 1992, No. 2801-XII]. (n.d.). *zakon.rada.gov.ua*. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2801-12#Text> [in Ukrainian].
- Zakon Ukrainy "Pro advokaturu ta advokatsku diialnist": vid 5 lyp. 2012 r. No. 5076-VI [On Law of Ukraine "Advocacy and Advocacy" from July 5, 2012, No. 5076-VI]. (n.d.). *zakon.rada.gov.ua*. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5076-17#Text> [in Ukrainian].
- Zakon Ukrainy "Pro sudovu ekspertyzu": vid 25 liut. 1994 r. No. 4038-XII [Law of Ukraine "On forensic examination" from February 25, 1994, No. 4038-XII]. (n.d.). *zakon.rada.gov.ua*. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4038-12#Text> [in Ukrainian].

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

- Бабкіна О. П., Зосіменко В. В. Експертна оцінка ушкоджень та надання медичної допомоги утриманим в умовах ізолятора тимчасового тримання. *Криміналістика і судова експертиза*. 2021. Вип. 66. С. 1012–1021. doi: <https://doi.org/10.33994/kndise.2021.66.93>.
- Коновалова В. Е. Убийство: искусство расследования : монография. Харьков : Вапнярчук Н. Н., 2006. 320 с.
- Котляренко Л. Т., Кофанов А. В., Кофанов О. С., Жеребак В. С. Людина як носій ідентифікуючої біологічної інформації. *Криміналістика і судова експертиза*. 2021. Вип. 66. С. 1022–1033. doi: <https://doi.org/10.33994/kndise.2021.66.94>.
- Кримінальне провадження № 185/2636/17 за 2019 рік в архіві Дніпровського апеляційного суду.

- Кримінальне провадження № 189/1672/15-к за 2015 рік в архіві Покровського районного суду Дніпропетровської області.
- Кримінальне провадження № 1-кв/234/3375/19 за 2019 рік в архіві Краматорського міського суду Донецької області.
- Кримінальне провадження № 202/5613/19 за 2019 рік в архіві Індустріального районного суду м. Дніпра.
- Кримінальне провадження № 761/39159/19 за 2018 рік в архіві Київського апеляційного суду.
- Кримінальний процесуальний кодекс України : Закон України від 13 квіт. 2012 р. № 4651-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>.
- Лазебний Л. Висновок експертизи, проведеної за клопотанням сторони захисту, а не за дорученням суду, є допустимим доказом, якщо законом передбачено таку можливість. URL: <https://lexinform.com.ua/sudova-praktyka/vysnovok-ekspertyzy-provedenoyi-za-klopotanniam-storony-zahystu-a-ne-za-doruchenniam-sudu-ye-dopustymym-dokazom-yakshho-zakonom-peredbacheno-taku-mozhlyvist/>.
- Lei Wana, Yan Xiang, Songb Zheng Dong, Lia Ning, Guo Liua, Ya Hui Wanga, Mao Wen Wanga, Dong Hua, Zoua Ping Huang, Yi Jiu Chena. The approach of virtual autopsy (VIRTopsy) by postmortem multi-slice computed tomography (PMCT) in China for forensic pathology. *Forensic Imaging*. 2020. Vol. 20. doi: <https://doi.org/10.1016/j.fri.2020.200361>.
- Мардоян В. С. Адвокат-защитник как субъект доказывания в суде апелляционной инстанции. URL: http://teoriapracitica.ru/rus/files/arhiv_zhurnala/2017/6/law/mardoyan.pdf. doi: <https://doi.org/10.24158/typor.2017.6.26>.
- Мазур О. С. Використання спеціальних знань в кримінальному процесі в контексті практики Європейського суду з прав людини. *Криміналістика і судова експертиза*. 2021. Вип. 66. С. 324–332. doi: <https://doi.org/10.33994/kndise.2021.66.31>.
- Möller G. Immunology in Scandinavia. *Current Opinion in Immunology*. 2014. Vol. 291. Is. 1–2. doi: [https://doi.org/10.1016/S0952-7915\(00\)00231-4](https://doi.org/10.1016/S0952-7915(00)00231-4).
- Мосіюк К. В., Карасьова О. А. Особливості визначення наявності крові в застарілих плямах методом тонкошарової вертикальної хроматографії. *Теорія та практика судової експертизи і криміналістики*. 2021. № 23. С. 400–409. doi: <https://doi.org/10.32353/khrife.1.2021.31>.
- Інструкції про проведення судово-медичної експертизи : наказ Міністерства охорони здоров'я України від 17 січ. 1995 р. № 6. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0254-95#Text>.
- Nicholas D. L. To Be a Good Lawyer, One Has to Be a Healthy Lawyer. *Georgetown Journal of Legal Ethics*. 2021. Vol. 34. No. 1. doi: <http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.3588952>.
- Ольховський В. О., Григорян Е. К., Мирошніченко М. С. Підходи до визначення давності настання смерті. *Теорія та практика судової експертизи і криміналістики*. 2020. № 22. С. 272–279. doi: <https://doi.org/10.32353/khrife.2.2020.21>.
- Деякі питання надання підрозділами Міністерства внутрішніх справ, Національної поліції та Державної міграційної служби платних послуг : постанова Кабінету Міністрів України від 26 жовт. 2011 р. № 1098. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1098-2011-%D0%BF#Text>.
- Щербаковський М. Г., Щербаковская Л. П. Состязательные начала привлечения эксперта в уголовном судопроизводстве Украины. *Ученые записки Таверического национального университета им. В. И. Вернадского*. 2013. Т. 26 (65). № 1. С. 326–331. (Серия «Юридические науки»).
- Сідельніков А. В. Можливості збирання адвокатом-захисником зразків для проведення експертизи. *Права людини та проблеми організації і функціонування публічної адміністрації в умовах становлення громадянського суспільства в Україні* : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (Запоріжжя, 27–28 квіт. 2018 р.). Запоріжжя : Істина. 2018. С. 116–118.
- Сідельніков А. В. Спеціальні знання в діяльності адвоката-захисника : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09. Київ, 2019. 274 с.
- Циганюк Ю. В., Кравчук О. В., Крушинський С. А. Процесуальний порядок залучення експерта стороною захисту у кримінальному провадженні. *Криміналістичний вісник*. 2014. № 2 (22). С. 28–36.
- Вуйма А. Г. Особливості підготовки до призначення молекулярно-генетичних експертиз у кримінальних провадженнях, розпочатих у зв'язку зі вчиненням убивств. *Теорія та практика судової експертизи і криміналістики*. 2020. № 21. С. 79–91. doi: https://doi.org/10.32353/khrife.1.2020_05.
- Xuereba G., Arapa K., Borgb J. The implementation of a physical health checklist in a psychiatric forensic unit. *The European Journal of Psychiatry*. 2020. Vol. 34. Is. 1. P. 47–50. doi: <https://doi.org/10.1016/j.ejpsy.2019.12.002>.
- Яновська О. Підтвердження повноважень адвоката: презумпція добросовісності. *Право України*. 2019. Вип. 12. С. 204–220. doi: <https://doi.org/10.33498/loiu-2019-12-204>.
- Основи законодавства України про охорону здоров'я : Закон України від 19 листоп. 1992 р. № 2801-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2801-12#Text>.
- Про адвокатуру та адвокатську діяльність : Закон України від 5 лип. 2012 р. № 5076-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5076-17#Text>.
- Про судову експертизу : Закон України від 25 лют. 1994 р. № 4038-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4038-12#Text>.

Стаття надійшла до редколегії 01.07.2021

Illiasenko M. – Postgraduate Student of the Department of Criminalistics and Forensic Science of the National Academy of Internal Affairs, Kyiv, Ukraine

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-6997-9542>;

Sakovskiy A. – Doctor of Law, Associate Professor, Director of the Educational and Research Institute No. 2 of the National Academy of Internal Affairs, Kyiv, Ukraine

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-0762-859X>

Involvement of the Expert by the Defendant for an Examination during the Investigation of the Murder

Purpose. Research of possibilities and mechanisms of involvement of the expert by the defender in criminal proceeding on murder; disclosure of the possibility of a lawyer to involve an expert in conducting mandatory examinations in the investigation of murders; formation of recommendations to the defendant on providing an expert who is involved in the examination on the basis of his request, with objects and samples for expert research. **Methodology.** The article uses a set of scientific methods, namely: terminological, system-structural, formal-logical, comparative-legal. **Scientific novelty.** In criminal proceeding on murder, the defense party may independently obtain an expert opinion on the basis of a contract with an expert or expert institution and submit it to the pre-trial investigation body or court to substantiate its legal position. At the same time, it is established that a defendant may not initiate forensic medical and forensic psychiatric examinations before an expert or expert institution in connection with legal conflicts between the norms of the Criminal Procedure Code of Ukraine and the provisions of bylaws governing the appointment of these types of forensic examinations. In order to obtain samples for examination, a recommendation was made to the defendant to involve a specialist in this procedural action or to receive advice from him. **Conclusions.** In criminal proceeding on murder, the possibility for defendant to involve an expert in the examination concerns the appointment of mandatory and optional examinations. In order to conduct mandatory forensic and forensic psychiatric examinations, the defendant makes a petition to the investigator or prosecutor to initiate them, and in case of refusal, the investigating judge, providing a relevant petition. The inability of the defendant to initiate forensic medical and forensic psychiatric examinations before an expert or expert institution violates the equal opportunities of the parties to the criminal proceeding to present evidence to the court and prove their persuasiveness before the court. In order to ensure the possibility of conducting expert examinations in criminal proceeding on murder, the defendant who initiates them, submits to the investigator, prosecutor or investigating judge a petition to obtain specific objects and samples or receives (requests) them independently. The participation of the defendant, who initiated the examination in the presence of the relevant samples, is obligatory when receiving samples for examination.

Keywords: defendant; expert; expert involvement; murder; forensic medical examination; forensic psychiatric examination.